

חולין, אין יוצאין בו אלא על ידי הואיל. דאמרינן ביה, הואיל ואם נטמא יש לו פדיון ונאכל במושבות, השתא נמי חשיב כיש לו היתר במושבות.

ויש לומר, דמעשר שני גופו אין צריך לסברת "הואיל". אלא חשיב כיש לו היתר בפועל. שהרי בידו לטמאותו ולפדותו. רש"י.

אמר רבא: מסתברא דאף בחלת עיסה הלקוחה בכסף מעשר שני, יוצאין ידי חובת מצה, ואף לרבי יהודה. דהא שם מעשר חד הוא! וכשם שיוצאים במעשר שני, כן יוצאים בלקוח מכסף מעשר שהרי כל קדושתו באה מכח המעשר גופו. וכשם שיוצאין בו, יוצאין בחלתו. שהרי קדושת חלה בפני עצמה, אינה מעכבת מלצאת ידי מצה. לפיכך, אף כשהיא מצטרפת לקדושת מעשר, יוצאים בה.

שנינו במתניתין: חלת תודה ורקיקי נזיר — עשאן לעצמו, אין יוצא בהן⁽⁹⁾!

והוינן בה: מנא הני מילי?

אמר רבא: משום דאמר קרא "ושמרתם את חמצות". ודרשינן, מצה חמשתמורת לשם

קדושתו לא באה אלא המעשר עצמו. ואף דבפועל אין לו היתר במושבות, אין זה משום חומרתו. אלא אדרבה, קולתו גורמת לו לכך שאין לו פדיון. שמשום שקלושה קדושתו, אינה תופסת את פדיונה. הלכך, לא מסתברא דלענין מצה בפסח יהיה חמור יותר ממעשר גופיה⁽⁸⁾.

וגם מצד קדושת החלה שיש בו, נמי אין להחשיבו כמי שאין לו היתר במושבות. דהרי כבר אמרינן לעיל, הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה, ואיטמי, יש לו היתר במושבות, ונפיק ביה ידי מצה, השתא נמי נפיק ביה.

או דלמא, חד "הואיל" אמרינן. וכגון בחלת מעשר שני, "הואיל ואילו לא קרא לה שם". או בלקוח בכסף מעשר שני, "הואיל ואי לא לקוח הוי". אבל בחלה של הלקוח בכסף מעשר שני, שבכדי להכשירה למצה בפסח אנו צריכים להשתמש עם שני ה"הואיל" האמורים גם יחד, דלמא תרי "הואיל" לא אמרינן.

[ואם תאמר, הרי אף בחלת מעשר שני עצמו בעינן לתרי "הואיל". קודם כל יש לומר, "הואיל ואילו לא קרא לה שם", היה דינה כמעשר שני חולין. ואף מעשר שני של

9. ובהכרח איירי כשעדיין לא קדשו. דאם לא כן, תיפוק ליה דממון גבוה הם. ובעינן "מצתכם".

והנודע ביהודה [תניינא, אורח חיים סימן פב] תמה בדבריהם. דהא שיטתם בכל מקום דחלק הבעלים בקדשים קלים, ממון בעלים נינהו, ואף לאחר שחטיה.

וכתב החזון איש [סימן ככד] ליישב, דלא

8. ונראה בסברת הגמרא, דלא הקפידה התורה שתהיה המצה נאכלת בפועל בכל מושבות. אלא להורות, דכל מצה שנעשית מדברים שאינם נאכלים במושבות, אין יוצאים בה. וכיון דמעשר שני ביסודו, חשיב שפיר נאכל במושבות על ידי הואיל, אין מגרע מה שנולדה בו סיבה מקרית שעל ידה אינו נאכל בכל מושבות. שפת אמת.

התודה, שנאכל ביום הקרבתו ובלילה שלאחריו בלבד. ולאחר מכן הוא נעשה נותר, ויוצא לשריפה.

ואף אם עדיין לא נשחט הזבח על החלה, ואכתי לא נתקדשה להפסל בנותר, מיהו נעשתה לשם שיקדשה הזבח ותפסל לאחר יום ולילה. ואנן בעינן שישמרה לשם מצה הראויה להאכל כל שבעה.

ואף רב יוסף מודה לטעמא דרבה, דבעינן שימור לשם מצה. אלא שהוסיף עוד טעם, לומר שאף אם שימרה גם לשם מצת מצוה⁽³⁾, לא יוצאין בה. משום דבעינן שימור

מצה בעינן! שכל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ, תכוין לשם מצה של מצות הפסח⁽¹⁾. יצתה חלת תודה זו, שאף שהיא משומרת מחימוץ, אבל אין היא משתמרת לשם מצה של מצות הפסח, אלא לשם מצה של זבח. לפיכך, אין יוצאין בה⁽²⁾.

רב יוסף אמר: טעם נוסף יש לכך שאין יוצאין בחלת תודה ורקיקי נזיר. משום דאמר קרא "שבעת ימים מצות תאכלו". ודרשינן, מצה הנאכלת לכל שבעת ימים יוצאין בה. יצתה חלת תודה זו, שאין יוצאים בה. משום שאינה נאכלת לשבעת ימים, אלא ליום ולילה! שדינה כדין בשר

3. וצריך עיון, מאי שנא מעשאן למכור בשוק דיוצא בהן, משום דאמר, אי לא מזדבני איפוק בה אנא? והא הוי נמי משומר לשם תודה ולשם מצה כאחד.

וצריך לומר, דשאני התם, דכשלקחה אחר כך למצה הוברר למפרע דנעשה רק למצה. אבל כשעשאה ממש לשם שניהם, לעולם אינו יוצא. אלא דלפי זה תליא בדין ברירה. שפת אמת. ויעוין בקובץ שיעורים, שכתב, דאינו ענין לברירה. משום דדין לשמה הוא התפסה בחפצא. ואינו ענין כונה בעלמא. ואפשר לקבוע שתחול ההתפסה לאחר זמן, לאחר שכבר יהיה מבורר שהיא למצה. ועדיין צריך תלמוד.

ויעוין בנודע ביהודה [תניינא, אורח חיים סימן פב], שכתב מטעם סברה זו לחלוק על פירוש רש"י ותוספות בסוגיין [שהעמידו את משנתנו בשלא שחט עליהם הזבח]. וכתב, דאי לבסוף לא שחט, איגלאי מילתא למפרע דלא לשם תודה עשאן, אלא לשם מצה.

[ולכאורה אין טענה זו אלא לרב יוסף. אבל לרבה, אף אי איגלאי מילתא דלא לשם תודה עשאן, מכל מקום אף לשם מצה לא שימור].

סבירא להו הכי אלא בדעת רבי יוסי הגלילי. אבל לחכמים ממון גבוה נינהו.

והמאירי במשנתנו פירש, דלטעמא דרב יוסף דבסמוך, איירי בחלות תודה לאחר שנתקדשו [ואולי יעמיד המשנה כרבי יוסי הגלילי, כדי שלא תקשה עליו קושית התוספות].

1. ונחלקו הפוסקים בדין זה, אם הוא דאורייתא או דרבנן. החק יעקב בסימן תס, הביא ראייה מדברי הרמב"ם בפרק ו הלכה ח, דאינו אלא מדברי סופרים. וקרא אינו אלא אסמכתא בעלמא.

ויעוין בפרי מגדים שם, שדחה ראייתו.

2. ומכאן משמע, דיותר לעשות את המצה בערב פסח קודם חצות. ואף על פי שהחמץ עדיין קיים. שהרי חלות תודה על כרחך עשויות קודם חצות. שהרי יש בהן גם מין חמץ. ואפילו הכי קאמר, דיוצא בחלות תודה של מצה אי לאו טעמא דשימור לשם מצה. ולאפוקי מהשיטות דהוקש מצה לפסח, מה פסח נשחט לאחר חצות, אף מצה נמי [והיא שיטת רש"י בספר הפרדס]. רבינו פריץ.

לשם מצה הנאכלת כל שבעה⁽⁴⁾.

תניא כוותיה דרבה. ותניא כוותיה דרב יוסף.

תניא כוותיה דרבה: יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר? — תלמוד לומר: "ושמרתם את המצות". מצה המשתמרת לשם מצה. יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה, אלא לשום זבח!

תניא כוותיה דרב יוסף: יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר? — תלמוד לומר: "שבעת ימים מצות תאכלו". מצה הנאכלת לשבעה ימים. יצתה זו, שאינה נאכלת לשבעה ימים, אלא ליום ולילה!

והוינן בה: ותיפוק לה דאין יוצאין בה, מדכתיב "לחם עוני", וקרינן "אוני". ונדרוש, מי שנאכל באנינות [באבילות יום ראשון שהיא מדאורייתא], יוצאין בו ידי מצה. יצא לחם תודה ורקיקי נזיר זה שאינו נאכל באנינות, אלא בשמחה⁽⁵⁾! כשם שמיעט רבי יוסי הגלילי מהאי קרא מצת מעשר שני⁽⁶⁾.

ואף לחמי תודה אינם נאכלים באנינות. משום שדינם כבשר הקדשים, דילפינן להו בקל וחומר ממעשר שני, שאינם נאכלים באנינות. מה מעשר שני הקל, אמרה תורה "לא אכלתי באוני ממנו", בשר קודש החמור לא כל שכן?!

ומשנינן: האי תנא סבר לה כרבי עקיבא, דאמר "עני" כתיב, בלא וי"ו. הלכך לא קרינן ביה "אוני". ולא בעינן לחם הנאכל באנינות. ויוצאים אף במצת מעשר שני. לפיכך איצטרך למעט חלת תודה, משום שאינה משתמרת לשם מצה, או משום שאינה נאכלת כל שבעה.

ותו הוינן: ותיפוק ליה דאין יוצאין בחלות תודה ורקיקי נזיר, משום דהוה ליה מצה עשירה! שהרי הם נילושים בשמן. וכבר דרש רבי עקיבא מ"לחם עני", דאין יוצאים בה. אם כן, למה לי לכל הטעמים האמורים לעיל בחלת תודה?

אמר שמואל בר רב יצחק: חצי לוג שמן מביאים לכל ארבעים הלחם הבאים עם התודה. וחוצהו לשנים. חציו [דהיינו רביעית הלוג] נילוש עם עשר החלות ועשרת

5. ואף אם לבסוף לא נשחט עליהם הזבח והרי הן נאכלות באנינות, מכל מקום נשחטו לשם מצה שאינה נאכלת באנינות, שהיא מצה פסולה. ולתרוייהו פריך. שהרי אף רבה מודה לרב יוסף, שכל שנעשית לשם פסול אין יוצאין בה. אלא דלא סבר דמצה שאינה נאכלת לכל שבעה אית בה פסול. ר"ן.

6. והוה מצי למיפרך, תיפוק ליה דאין נעשית לשם "מצתכם". אלא למהווי מצת ממון גבוה. תוספות.

4. רש"י. והר"ן פירש, דבהכי פליגי. לרבה, עצם מה דאין משתמר לשם מצת מצוה פוסל. אבל לרב יוסף, בזה ליכא פסול. אלא דוקא אם משתמר לשם מצה פסולה. ומצה שאינה נאכלת לכל שבעה היא פסולה. ואף שלא נשחט הזבח על לחמי התודה, מכל מקום נעשו לשם שישחט עליהם הזבח ויפסלו למצה. ויעוין ברבינו פריך. והנראה מדבריו, שכל שמכוין לשם שני דברים שאינם סותרים, שפיר חשיב לשמה. אבל אם מחשב לשם שני דברים הסותרים זה את זה, לא הוי לשמה. קובץ שיעורים.

ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון! שלא הוקם בהן המשכן. אלא בית אבנים היה שם, והוקבע בו מזבח הנחושת. והיו קרויות "במה גדולה".

ודעת רבי שמעון היא, שלא קרבו בבמה גדולה, אלא חובות שקבוע להן זמן, כגון פסחים ותמידין ומוספין⁽⁹⁾.

וכן איכא מאן דאמר, דלא קרבו שם אלא עולות ושלמים בלבד [שהיו קרבים אף בבמה קטנה שכל יחיד היה עושה לעצמו, בזמן היתר במות]. אבל קרבנות מנחה ונזירות לא קרבו בבמה.

ומכאן הוכיח ריש לקיש שלא כדבריו. אלא אף לחמי תודה ושלמי נזיר, היו קרבים בבמה גדולה של נוב וגבעון. ומשום כן שפיר חשיבי חלות תודה ורקיקי נזיר כמצה שיש לה היתר במושבות, וליכא למעוטינהו מ"בכל מושבותיכם". שהרי קדשים קלים

הרקיקין, וחצייו נילוש עם עשר חלות הרבוכה. ובקרבנות נזיר, שלא היו מביאים עמהם רבוכה, היה מביא רביעית שמן בלבד, ועמה היה לש את עשר החלות ועשרת הרקיקין.

וכיון דרביעית הלוג שמן בלבד היא, ומתחלקת היא לכמה חלות [עשרים חלות] גדולות ששיעורן הכולל הוא שבעה עשרונים פחות שלישי עשרון, אין בשיעור שמן כה מועט בכדי להחשיב את החלות למצה עשירה⁽⁷⁾.

ותו הוינן: ותיפוק ליה דאין יוצאין בהן יד מצה, משום דאינן נאכלות בכל מושבות, אלא בירושלים בלבד⁽⁸⁾! שהרי קדשים קלים הם, שאינם נאכלים אלא בירושלים. כדכתיב בהו "ואכלת לפני ה'".

אמר ריש לקיש: מדלא ממעטינן להו מ"בכל מושבותיכם", זאת אומרת, חלות תודה

משה הורוויץ.

9. וקשה, איך ממעטינן ביכורים מ"בכל מושבותיכם". הא אפילו לרבי שמעון [דלא קרבו בנוב וגבעון אלא חובות שקבוע להם זמן], הרי ביכורים קבוע להם זמן. לפי שאינם באים אלא עד החג.

ויש לומר, הואיל ויש להם זמן גדול כל כך, לא חשיב כזמן קבוע.

ורשב"א מפרש, דלא חשיב זמן קבוע, משום שכשאינן לו פירות אינו מביא ביכורים. תוספות. ויש לדקדק, הלא קושיה זו כבר הקשו לעיל [לו ב]. ותירצו דקאי הך מיעוטא על זמן בית עולמים, לאחר שנאסרו הבמות. מהרש"א. ויעוין שם באריכות דבריו.

7. ואף לא חיישינן מחמתם לחימוץ. ואף דמי פירות עם מים ממהרים להחמיץ, בשיעור מועט כזה אינם מחמיצים. עוד יש לומר, דבמקום זריזין לא חיישינן. מהרש"א.

8. והיינו כמאן דאמר, דכל דבר שנידר ונידב, קרב בבמה. ואף רקיקי נזיר חשיבי כבאים בנדר ונדבה. שהרי הנזירות עצמה נדבה היא, אף שקרבנותיה חובה. רש"י ותוספות [נפלוגתא היא בתמורה].

ולפי זה צריך עיון, מאי רבותא דחלות תודה. הא כעולה ושלמים הם, ואינם מנחה. ובהא ליכא מאן דפליג דלא קרב בבמה. ולא פליגי אלא בקרבנות ציבור, או במנחה. הגהות רבי אלעזר

אליעזר: ברית, וכי הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני, ולא טעמא בעיא?! ומאחר שאין טעם לחלק בין אם עשאו לעצמו לבין אם עשאו למכור בשוק, אין לחלק בזה. שהרי אין זו הלכה למשה מסיני שיש לקבלה בלא טעם.

והוינן בה: וטעמא מאי יוצא בהן כשעשאו למוכרן בשוק, לרבי יהושע? והלא סוף סוף לא נשתמרו לשם מצה, אלא לשם זבח.

אמר רבה: כל שעושה אותן כדי למוכרן בשוק, אימלוכי מימלך. ואינו מחליט לגמרי שיהיו לשם זבח. אלא מתנה בלבו ואומר: אי מזדבן [אם אמצא להם קונים] לצרכי זבח, מזדבן. ויהיו לשם כן. ואי לא מזדבן, איפוק בהו אנא ידי חובת מצה! נמצא דאם לבסוף לא מכרן, הרי לשם מצה נעשו.

מתניתין:

מצות עשה מן התורה לאכול מרור "בלילה לט-א הראשון של פסח, עם קרבן הפסח. כדכתיב "צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו". וכל ירק שיש בו מרירות, יוצאים בו ידי חובת "מרור".

ואלו הם הירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח למצות מרור: בחזרת,

שהיו קרבים בבמה גדולה, היו נאכלים בכל ערי ישראל⁽¹⁰⁾. לפיכך הוצרך למעטם משום דאינם משתמרים לשם מצה, או משום דאינם נאכלים כל שבעה.

[והא דאמר ריש לקיש "חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון", לאו דוקא הוא. אלא קרבים הם בנוב וגבעון. אבל נאכלים בכל ערי ישראל. ראשונים].

תניא: אמר רבי אילעאי: שאלתי את רבי אליעזר, מהו שיצא אדם ידי חובת מצה בחלות תודה ורקיקי נזיר?

אמר לי: לא שמעתי הלכה בזה!

באתי ושאלתי לפני רבי יהושע שאלה זו. ואמר לי: הרי אמרו, חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאו כדי להביאן לחובת עצמו, אין אדם יוצא בהן. אבל אם עשאו כדי למכור אותן בשוק לבני אדם הנצרכים להביאם עם קרבנם, הרי הוא יוצא בהן!

וכשבאתי והרציתי דברים אלו שאמר לי רבי יהושע לפני רבי אליעזר, אמר לי: ברית [לשון שבועה]. הן הן הדברים שנאמרו לו למשה מסיני! שכן האמת כדברי רבי יהושע.

איכא דאמרי: בתמיה אמר לו כן רבי

רבי אלעזר משה הורוויץ.

10. ואכתי צריך עיון, דמסתמא לא נתרבו אלא ערי ישראל. אבל בחוץ לארץ אינן נאכלים אף בזמן נוב וגבעון. ואם כן, אכתי לא נאכלים הם בכל מושבות. ומקידושין לז ב משמע, ד"כל מושבותיכם" כולל אף חוץ לארץ. שפת אמת.

עוד צריך עיון, מה ראו להוסיף דקבוע להם זמן. והא אין חילוק בין קבוע לו זמן לאין קבוע לו זמן, אלא בקרבנות ציבור. אבל ביכורים חובת יחיד הם.

ואולי סבירא להו, דחשיב חובת ציבור, כיון דאתי בכינופויא. כמו דאיתא לגבי פסח. הגהות